

FONDUL „ALEXANDRU BODESCU” AL ACADEMIEI ROMÂNE*Nicolae CAZACU****Preliminarii***

Alexandru Bodescu, descendent dintr-o familie prestigioasă de boieri, e fiul lui Constantin Bodescu. Tatăl său a fost proprietarul așezării Bălți cu toate împrejurimile ei, preluată de la familia boierească Catargi. Alexandru Bodescu, de origine român, a făcut studiile universitare în Rusia. A devenit și el un mare proprietar, având una dintre cele mai arătoase case din Bălți, numită „Casa Bodescu”. În fața acestei case, situată în centrul orașului, Alexandru Bodescu a amenajat o mare piață, care i-a purtat numele. Din inițiativa acestui vrednic bărbat, în Piața Bodescu în 1910 a fost ridicată o impresionantă Capelă, care din motive necunoscute în anii primului război mondial a dispărut.

La începutul secolului XX Casa lui Alexandru Bodescu a fost cumpărată de către autoritățile locale. În acest local a funcționat Zemstva județului Bălți, ai cărei membri la 3 martie 1918 au votat Unirea Basarabiei cu România. Ulterior, în această memorabilă clădire, în anii 1918-1940, 1941-1944, s-a aflat sediul Prefecturii județului Bălți.

Casa Bodescu se păstrează și în zilele noastre, fiind un important monument istoric. A fost substanțial reconstruită în anii 1935-1936, prin contribuția arhitectului Roza-Betti Spirer. Actualmente aici funcționează Oficiul Stare Civilă al municipiului Bălți.

Viața și activitatea lui Alexandru Bodescu, desfășurată în condițiile ocupației Basarabiei de către Rusia țaristă este, din păcate, foarte puțin cunoscută, rămânând a fi o temă care își așteaptă cercetătorii.

** ** *

Constituirea Fondului „Alexandru Bodescu”

Se știe doar că Alexandru Bodescu a fost consilier al Curții Imperiale din Rusia, curator onorific al Gimnaziului din Chișinău și comandor al mai multor distincții. Aflându-se în această înaltă funcție, la 14 noiembrie 1888 s-a adresat cu o scrisoare Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice din România, în care își exprima dorința să ofere Academiei Române 2000 ruble, care la vremea respectivă echivalau cu 5200 franci⁶⁸ sau 5345 lei 60 bani⁶⁹, iar după alte date 5894 lei 70 bani⁷⁰. Fiind român de origine, Alexandru Bodescu dorea astfel să contribuie la dezvoltarea culturii românești. Fapta, cu adevărat curajoasă, a lui Alexandru Bodescu i-a impresionat pe toți.

A fost un act cultural unic, de înaltă demnitate națională. În primul rând, Alexandru Bodescu, deținând o funcție atât de înaltă de Consilier al Curții Imperiale rusești, risca să-și

⁶⁸ Arhiva Academiei Române (AAR) Fondul Alexandru Constantin Bodescu (FACB) 1/ 1888-1906 f. 56.

⁶⁹ Ibidem, Fondul Ședințele Generale ale Academiei Române (FȘGAR) A-3, 1889 f. 1.

⁷⁰ Ibidem, FȘGAR, A-3, 1889, f. 7.

piardă cariera și nu numai. În al doilea rând, fiind originar din Basarabia declara deschis că este român, scriind acest cuvânt cu majusculă. În al treilea rând, a preferat să expedieze scrisoarea sa oficială nu din capitala Rusiei țariste, ci din Basarabia, de acasă, din Bălți, unde-și avea domiciliul. Această decizie avea o conotație deosebită, fiindcă donația lui Alexandru Bodescu, de fapt, venea în România nu din Rusia, dar din Basarabia, din partea fraților români basarabeni. Anume, în felul acesta a fost apreciată la București fapta lui Alexandru Bodescu.

Primind scrisoarea înaltului demnitar Al. Bodescu, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice din România Titu Maiorescu a informat prin mesaje oficiale Consiliul de Miniștri și Academia Română, solicitând autorizarea donației oferite⁷¹. Ambele instanțe l-au autorizat pe Titu Maiorescu să facă demers către Regele României Carol I pentru legiferarea donației lui Alexandru Bodescu⁷².

În baza Jurnalului tradițional din partea Consiliul de Miniștri, întocmit de către Titu Maiorescu⁷³, la 15 decembrie 1888 a fost emis **Decretul Regal** cu nr. 3705 semnat de către Carol I, care autoriza primirea de către Academia Română a donației Alexandru Bodescu⁷⁴. Între timp lui Alexandru Bodescu i-au fost expediate două scrisori: prima din partea Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice din 26 noiembrie și a doua din partea Președintelui Academiei Române din 24 decembrie 1888, prin care a fost informat despre acțiunile întreprinse în acest scop.

La 20 martie 1889 a fost creată o comisie a Academiei Române, din care făceau parte Nicolae Ionescu, Alexandru Odobescu și Dimitrie (Demetrius) Brândză, toți membri titulari, care au elaborat **Regulamentul Fondului „Alexandru Bodescu”**, alcătuit din 5 articole. Conform articolului 2 al acestui Regulament s-a instituit primul Premiu „Alexandru Bodescu” în sumă de 1500 lei (din totalul donației, care echivala după cum s-a menționat, 5894 lei 70 bani – n.n.), preconizat să fie decernat în intervalul din cinci în cinci ani⁷⁵.

Subiectul primului Premiu „Alexandru Bodescu” urma să fie anunțat cu trei ani înainte de decernarea lui (art. 3). În cadrul discuției Regulamentului s-au făcut propuneri, în special din partea lui Mihail Kogălniceanu, președinte al Academiei Române și a lui Nicolae Kretzulescu (Crețulescu), membru titular, ca subiectul lucrării pentru concursul Premiului „Alexandru Bodescu” să fie legat de istoria Basarabiei și aprobat de către Secțiunea Filologico-Literară în una din sesiunile anului 1891 (art. 5)⁷⁶.

Inițial, s-a propus ca primul concurs pentru Premiul „Alexandru Bodescu” să se desfășoare în 1894 (art. 5)⁷⁷. Însă din cauza neprezentării către această dată a lucrărilor pentru concurs, acest termen a fost amânat. În cele din urmă pentru decernarea premiului menționat, în august 1898, s-a prezentat un singur manuscris cu subiectul „*Cercetări istorice asupra orașelor Chilia și Cetatea-Albă*”, având ca motto sintagma latină: „*Suum cuique*” –

⁷¹ AAR, FACB 1/1888 – 1906, f. 57.

⁷² Ibidem, f. 59.

⁷³ Ibidem, f. 75.

⁷⁴ Ibidem, f. 73.

⁷⁵ Ibidem, f. 35.

⁷⁶ AAR FACB 1/1888 – 1906, f. 35.

⁷⁷ Ibidem.

„Să-i dai fiecăruia ce i se cuvine”⁷⁸. Sesiunea Generală din 25 august 1898 a decis: „Premiul „Alexandru Bodescu” se va decerna în una din sesiunile generale din 1899”⁷⁹. Numele autorului, de regulă, era păstrat în taină până la anunțarea oficială a verdictului pozitiv al lucrării premiate și adus la cunoștință de către președintele Academiei Române.

Prin decizia Sesiunii Generale a Academiei Române din 12 septembrie 1898 cu Nr. 11502, pentru aprecierea lucrării „Cercetări istorice a orașelor Chilia și Cetatea-Albă”, a fost constituită o comisie, alcătuită din renumiți academicieni Bogdan Petriceicu Hașdeu, Alexandru D. Xenopol și Grigore G. Tocilescu. Recenzarea lucrării a fost deosebit de riguroasă, în special din partea lui B. P. Hașdeu, care după unele obiecții destul de dure, de felul: „Necunoașterea multor fântâni (în sens de izvoare – n.n.) importante. Expunere confuză. Critica lipsită pretutindeni de o argumentare completă [...] convingătoare...”, și altele a propus ca lucrarea să fie revăzută și din nou prezentată la concurs⁸⁰. Observațiile lui B. P. Hașdeu au fost atât de categorice, încât, intuind rezultatul pozitiv al concursului, la 11 decembrie 1898 a demisionat din comisia nominalizată.⁸¹

Sesiunea Generală din 12 aprilie 1899 cu 15 voturi pentru și 5 contra, a decernat **Premiul „Alexandru Bodescu”** lucrării „**Cercetări istorice a orașelor Chilia și Cetatea-Albă**”, cerând ca autorul să țină cont de observațiile destul de consistente ale recenzenților⁸². După aceasta Președintele Academiei Române Petru Poni, deschizând plicul special a anunțat că autorul lucrării premiate este Nicolae Iorga, la acel moment, membru corespondent al Academiei Române, profesor al Universității din București. După aceasta Președintele Academiei Române i-a expediat lui Nicolae Iorga următorul răspuns: „**Domnule Coleg.** Avem onoarea a Vă aduce la cunoștință că în Ședința de la 12 aprilie curent Academia Română a decis a acorda premiul „Alexandru Bodescu” de 1500 lei pus la concurs pentru subiectul „Cercetări istorice asupra orașelor Chilia și Cetatea-Albă” manuscriptului cu deviza: *suum cinque*. Deschizându-se plicul cu această deviză, Academia a constatat că D-voastră sunteți autorul lucrării care a meritat premiul. Aducându-vă aceasta la cunoștință, avem onoarea a Vă înainta manuscrisul lucrării D-voastră pentru a-l revedea și corecta, luând cunoștință de observațiile făcute în raportul comisiei acestui premiu, care vi se va pune la dispozițiune în Cancelaria Academiei. În urma revizuirii, manuscrisul va fi dat la tipar. Premiul de 1500 lei vi se va libera după tipărirea lucrării Dv., conform Deciziei Academiei de la 20 martie 1889”⁸³.

La scurt timp după aceasta, B. P. Hașdeu va remarca că Nicolae Iorga e „o perlă a generației tinere”⁸⁴ (din știința românească – n. n.).

La 14 mai 1899 Petru Poni adresa lui Alexandru Bodescu un călduros mesaj intitulat „*Prea Onorabile Domn*”, în care mulțumind cu amabilitate pentru donația oferită, anunța că Premiul, care-i purta numele, a fost destinat lui Nicolae Iorga „pentru o lucrare istorică des-

⁷⁸ AAR FȘGAR A-3 1898, f. 48.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem, f. 10.

⁸¹ AAR FȘG AR A-3 1899, f. 10.

⁸² Ibidem, f. 3.

⁸³ AAR FȘGR A-3 1889, 30 aprilie, f. 12.

⁸⁴ Barbu Teodorescu, Nicolae Iorga 1871-1940. Bibliografie, București, 1976, p. 107.

pre orașele Chilia și Cetatea-Albă⁸⁵, asigurându-l că-i vor fi trimise câteva exemplare ale lucrării premiate, imediat după apariția ei de sub tipar.⁸⁶ Memorabilul mesaj a fost expediat lui Alexandru Bodescu pe adresa sa din Bălți. Lucrarea premiată a lui Nicolae Iorga a fost editată în același an 1899 de către Academia Română, fiindu-i puțin schimbat titlul „*Studii istorice asupra Chiliei și Cetății-Albe*” – prima operă a marelui savant închinată Basarabiei.

Ulterior, din partea Academiei Române s-au mai făcut încercări de acordare a Premiului „Alexandru Bodescu” (1904, 1906). Mai mult ca atât, la suma deja stabilită de 1500 lei, președintele Academiei Române Ioan Kalinderu a mai donat 1000 lei⁸⁷. Subiectul concursului prevedea elaborarea monografiei „unei comune rurale din România și a unei comune române rurale de peste hotare”⁸⁸. În acest scop s-a ales și o comisie pentru examinarea lucrărilor prezentate la concursul din 1906, alcătuită din membrii titulari ai Academiei Române Petre Aurelian, Ioan Kalinderu și Petru Poni⁸⁹. Însă lucrările prezentate la concurs n-au corespuns cerințelor, drept urmare au fost retrase⁹⁰.

Donația lui Alexandru Bodescu are o semnificație deosebită, fiind făcută de un brav român, care în pofida postului înalt pe care-l ocupa în aparatul imperial rusesc, a dat dovadă de un adevărat curaj, de demnitate națională și mare atașament față de spiritualitatea românească. Fie ca acest articol să-i îndemne pe viitorii cercetători să studieze pe larg viața și activitatea lui Alexandru Bodescu.

Anexe

Fotografii

Anexa 1. Casa lui Alexandru Bodescu (mijlocul secolului al XIX-lea)

Anexa 2. Casa lui Alexandru Bodescu reconstruită în 1936, în incinta căreia s-a aflat Prefectura județului Bălți (1918-1940; 1941-1944)

Documente

Anexa 3. Scrisoarea lui Alexandru Bodescu din 14 noiembrie 1888 despre oferirea donației personale de 2000 ruble Academiei Române

Anexa 4. Jurnalul Consiliului de Miniștri din România adresat Regelui Carol I cu rugămintea de a fi autorizată donația de 2000 ruble a lui Alexandru Bodescu

Anexa 5. Adresarea către Regele Carol I a lui Titu Maiorescu, Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în care se solicită autorizarea donației de 2000 lei a lui Al. Bodescu

Anexa 6. Decretul Regal din 15 decembrie 1888, prin care s-a autorizat donația lui Alexandru Bodescu

Anexa 7. Mesajul Președintelui Academiei Române Petru Poni din 14 mai 1888 adresat lui Alexandru Bodescu

Anexa 8. Regulamentul Academiei Române cu privire la utilizarea donației de 2000 ruble a lui Alexandru Bodescu aprobat, de către Ședința Generală la 20 martie 1889

⁸⁵ AAR FACB 1/ 1888 – 1906, f. 15.

⁸⁶ Ibidem.

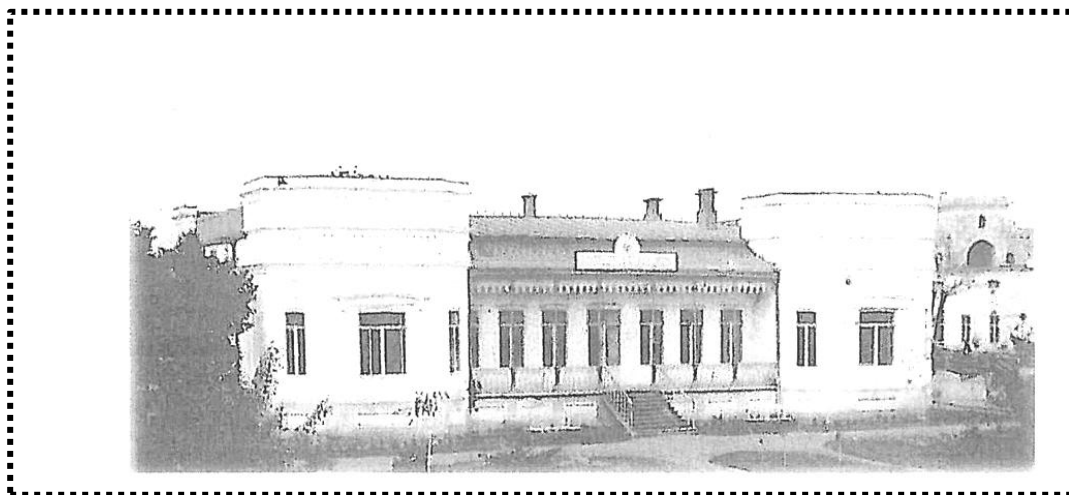
⁸⁷ AAR FȘG AR A-3 1904, f. 18.

⁸⁸ Ibidem.

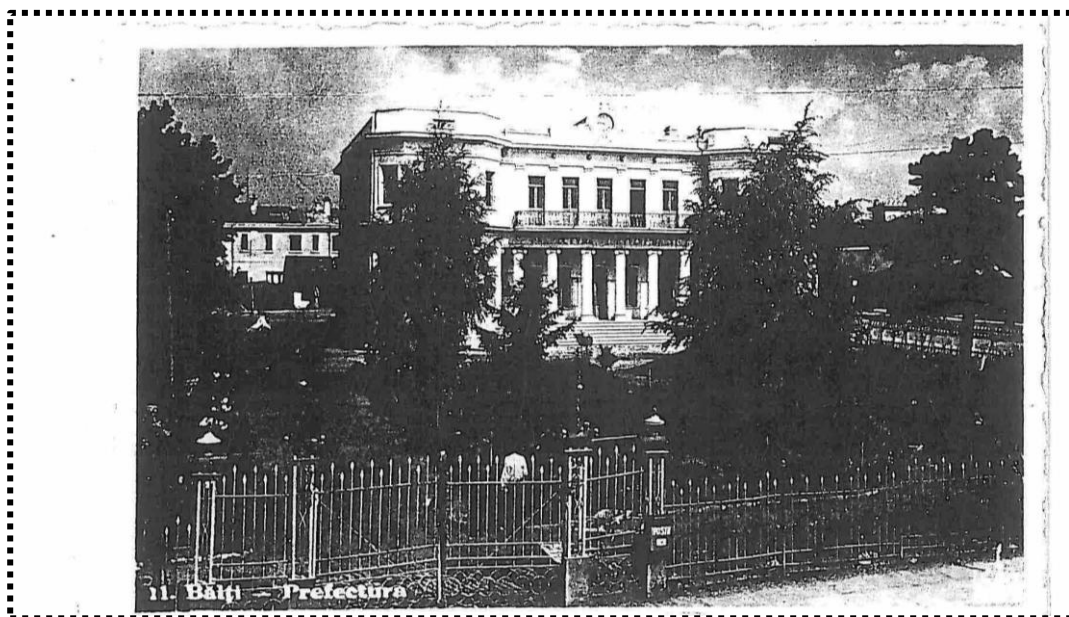
⁸⁹ Ibidem, A-3 1905, f. 60.

⁹⁰ Ibidem, A-3 1906, f. 1.

Anexa 1. Casa lui Alexandru Bodescu (mijlocul secolului al XIX-lea)

Anexa 2. Casa lui Alexandru Bodescu reconstruită în 1936,
în incinta căreia s-a aflat Prefectura județului Bălți (1918-1940; 1941-1944)

Anexa 3. Scrisoarea lui Alexandru Bodescu din 14 noiembrie 1888
despre oferirea donației personale de 2000 ruble Academiei Române

în copia
16
11/11

56

Domnule Ministru,

Subscrisul Alexandru Conat. Bodescu,
Consilier al Curții Imperiale din Rusia,
proprietar, domiciliat în orașul Belta,
având dorința, ca Român, a contribui la
încurajarea instruirii din Jara Româ-
nească, declară că oferă suma de două mii
Ruble sau în franci 5200. după cursul zilei,
pentru Academia Română, și vă rog să
bine voite Domnule Ministru, a da auto-
rizatiunea convenită de a se primi acea
suma și a mi se răspunde unde
urmăză a depune suma donată.

Bine voite vă rog, Domnule Mi-
nistru, să primiți asigurarea înalte
mele considerațiuni și a respectului
meu deosebit.

Alexandru Bodescu

Consilier al Curții Imperiale, Curator
onorific al Gimnaziului din Ipiri și
comandor al orașului Belta ordin.

14 noiembrie 1888.

Belta (Basarabia)

Domnie Sale

Domnului T. L. Maiorescu, Ministru
Culturii și al Instruirii Publice
în Iași.

18-2

Jurnal

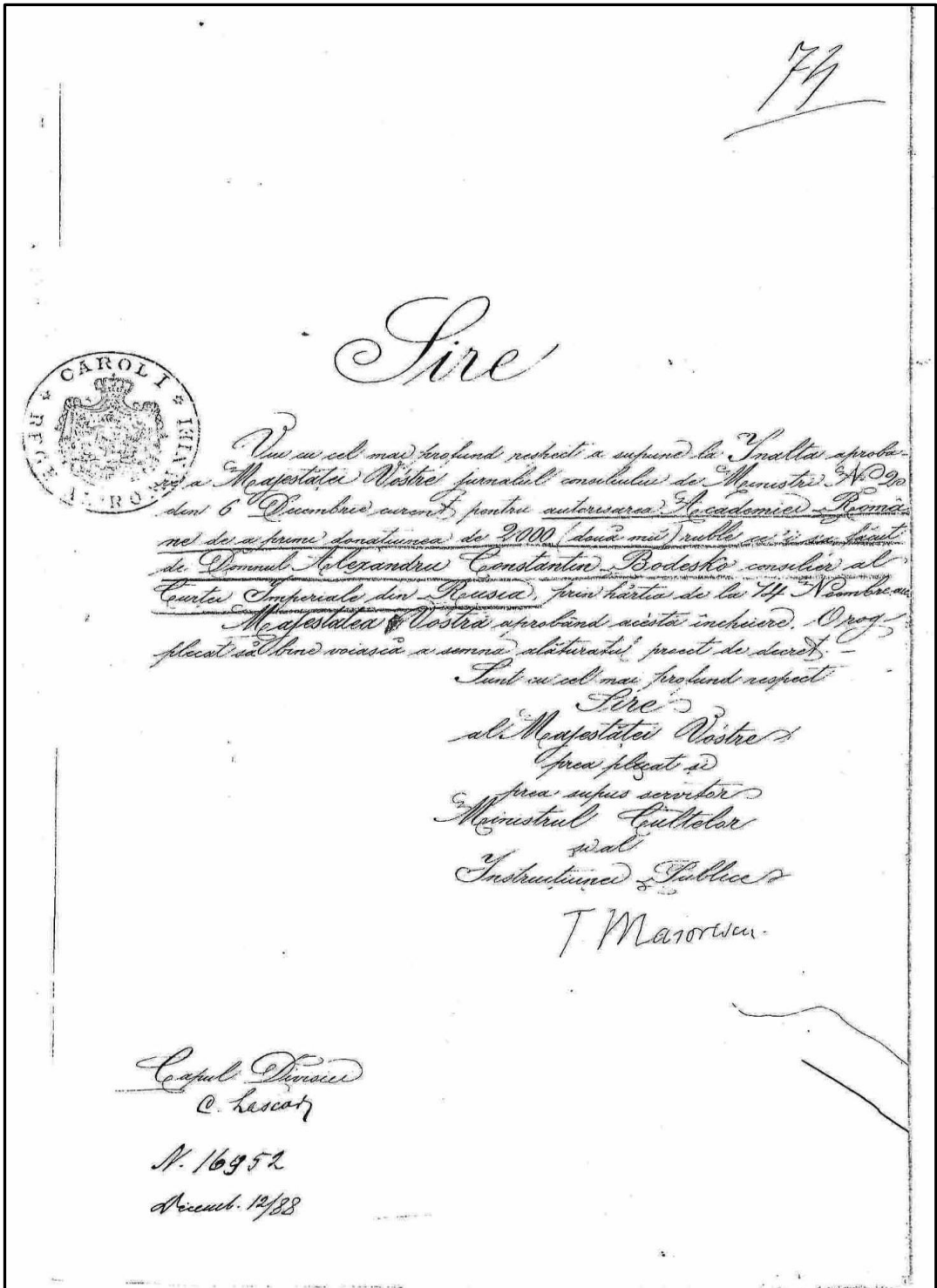
Consiliul Miniștrilor în ședința sa de astăzi de
Marti 6 Decembrie 1888 fiind în discuție referența Dom-
nului Ministru al Instrucțiunii Publice și al Cul-
telor, sub N.º 16.449, autorizată pe Domnul Ministru
al Instrucțiunii, ca conform art. 811 din codul civil să
solicite de la Majestatea Sa Regală acceptarea
donatului de 2000 (două mii) ruble făcute Academiei
Române de către Domnul Alexandru Const.
Bodescu, consilier al Curții Imperiale din Rusia,
prin hârtia de la 14 Noiembrie 1888. -

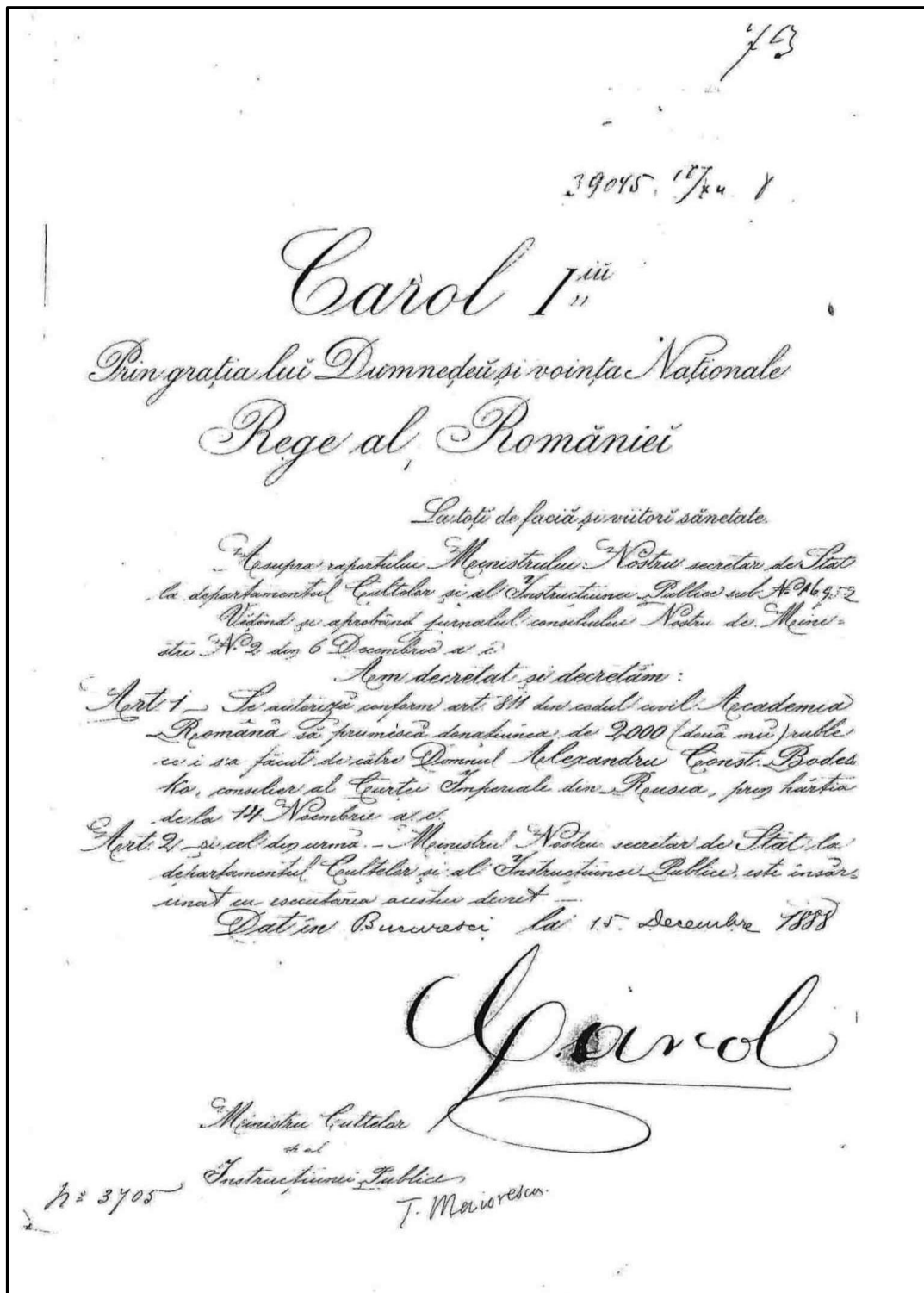
T. Maiorescu.

A. Marghitanu

M. Jiravariu

Anexa 5. Adresarea către Regele Carol I a lui Titu Maiorescu, Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în care se solicită autorizarea donației de 2000 lei a lui Al. Bodescu

Anexa 7. Mesajul Președintelui Academiei Române Petru Poni din 14 mai 1888 adresat lui Alexandru Bodescu

ACADEMIA ROMANA

No. II. 1187

București 1899 Maiu. 14/26)

15

239

Prea Onorabile Domn:

Avem onoarea și plăcerea a vă aduce la cunoștință că premiul de 1500 lei, care poartă numele Domniei Voastre și care se dă din venitul fondului dăruit de Domnia Voastră Academiei Române la anul 1888, a fost destinat prin hotărârea Academiei de la 5 Aprilie 1891 a se da în acest an 1899 pentru o lucrare istorică despre orașele Chișinău și Cetatea-Albă. La concurs s'a prezentat o singură lucrare, pe care Academia a găsit-o bună și i-a dat premiul. Autorul lucrării premiate este d-l Nicolae Torga, profesor la Universitatea din București. Manuscrisul se dă la tipar și în curând vom avea plăcerea a vă trimite exemplare din această scriere care a fost premiata cu premiul Alexandru Bodescu și în care se studiază istoria celor două vechi și însemnate cetăți ale Basarabiei.

Primiți vă rugăm, Prea Onorabile Domn, încredințarea sentimentelor noastre de perfectă considerațiune.

Președintele

P. Poni

Secretarul General

1899. 5. 14

Domniei Sale

Domnului Alexandru Const. Bodescu

Consilier al Curții Imperiale, Curator onorific al Gimnaziului din Chișinău, Comandor al mai multor ordine.

Bălți.

Anexa 8. Regulamentul Academiei Române cu privire la utilizarea donației de 2000 ruble a lui Alexandru Bodescu aprobat, de către Ședința Generală la 20 martie 1889

Apr. 20 Martie 1889.

Domnilor Membri,

Comisiunea însărcinată de Dilectă de a propune o regulamentare pentru întreținutarea fondului de 2000 ruble, oferite Academiei Române, în luna Noiembrie din anul 1888, fără nici o stipulațiune de us special, de către El Alexandru Constantin Bodescu din Bălți în Basarabia, Consilier al Curții Imperiale din Rusia, a constatat, mai întâiu, din dovezile Academiei, că această sumă a fost transformată de Delegațiunea noastră în efecte cu valoare de 5500 lei, rămânând încă 394.70 în numerar, cu care, la timp se va adauge capitalul.

Dupa ce, conform statutelor noastre o vor lua pentru usul Academiei 15% din procentele anuale ale acestui fond, venitul va rămâne de o cam dată sa fie, pe fiecare an, ca de 250 lei.

Având în vedere cele de mai sus, Comisiunea vine a vă propune:

1. Ca pe viitor să se înscrie în Budgetul Academiei Române acest capital sub titlul de Fondul Alexandru Bodescu. Acest fond să se adauge eventual cu toate economiile ce vor izvorî dintr'insul.

2. Academia Română să institue, sub titlul de Premiu Alexandru Bodescu, un premiu de 1500 lei (una mie cinci sute), pe care-l va decerne la interval

Subiectul acestui premiu quinquenal să se determine alternativ de fiecare din secțiunile Academiei, având de preferință în vedere materiile, care interesează mai cu seamă naționalitatea română.

3. Subiectul să fie anunțat de Academie cu trei ani mai înainte de a lui decernare.

Pentru depunerea manuscrisurilor prezentate la acest concurs și pentru judecarea lor de către Academie să se organizeze regulile stabilite anterior de acest Institut.

4. De câte ori se va întâmpla ca premiul să nu pōta fi acordat, suma ce-l constituie să măricească capitalul Fondului A. Bodescu.

5. Primul concurs la premiul A. Bodescu să se propună pentru anul 1894, și prin urmare primul subiect de concurs la acest premiu să fie determinat de prima secțiune a Academiei (Secțiunea filologică-literară) în sesiunea anului 1891.

Membrii Comisiunei: (Semnat) N. Ionescu
Bodobescu

Dr. R. I.